

Εργαστήριο 1: «Φονικές ταυτότητες»

(Προσεγγίζοντας τις έννοιες: ατομική – συλλογική – εθνική ταυτότητα)

«Η ταυτότητα του καθενός μας είναι σύνθετη, μοναδική, αναντικατάστατη, δεν συγχέεται με την ταυτότητα κανενός άλλου. [...] Η ταυτότητά μας δεν είναι κάτι που δίνεται μια φορά και για πάντα, διαμορφώνεται και μεταβάλλεται σε όλη τη διάρκεια της ζωής μας. [...] Η ταυτότητα συνίσταται από πολλά στοιχεία (χρώμα, θρησκεία, φύλο, έθνος, κοινωνική τάξη, γλώσσα...) είναι όμως ενιαία και τη βιώνουμε ως ένα όλον. Εκείνο το στοιχείο που ιεραρχικά γίνεται σπουδαιότερο από τα άλλα και καταλαμβάνει ολόκληρη την προσωπικότητα κάνει τους ανθρώπους μονομερείς, προκατειλημμένους, δυναστικούς και τους μεταμορφώνει συχνά σε δολοφόνους ή σε υποστηρικτές δολοφόνων. Αυτή είναι μία φονική ταυτότητα [...]».

Μααλούφ Αμίν (2000) *Φονικές ταυτότητες*, Αθήνα: Ωκεανίδα.

Το εργαστήριο αυτό έχει ως σκοπό να βοηθήσει τους μαθητές να αναγνωρίσουν τις διαφορετικές ταυτότητες εστιάζοντας στα ποικίλα στοιχεία που συνθέτουν την ταυτότητά τους και την ταυτότητα των άλλων, καλλιεργώντας τον απαραίτητο αυτοσεβασμό και αλληλοσεβασμό και ωθώντας τους να προβληματιστούν σχετικά με το φαινόμενο του εθνικισμού, ώστε να εμποδίσει τη μετατροπή της ταυτότητάς μας σε «φονική ταυτότητα».

Οι ασκήσεις - παιγνιώδεις δραστηριότητες – που προτείνονται αφορούν: α. τον προσδιορισμό της σύνθετης ατομικής μας ταυτότητας, β. την ανακάλυψη των κοινών χαρακτηριστικών μας, γ. τον εντοπισμό των στερεοτυπικών αντιλήψεων σχετικά με τις εθνικές ταυτότητες και δ. την αποδόμηση αυτών των αντιλήψεων στη βάση μιας δημοκρατικής αγωγής που σέβεται και εκτιμά κάθε ταυτότητα ανεξάρτητα από εθνικές, φυλετικές, θρησκευτικές ή άλλες διαφορές.

ΑΠΕΥΘΥΝΕΤΑΙ:

Σε μαθητές όλων των τάξεων του γυμνασίου.

ΣΤΟΧΟΙ:

- Να αναπτύξουν οι μαθητές ικανότητες αυτογνωσίας και δεξιότητες ενσυναίσθησης.
- Να αναγνωρίζουν και να σέβονται τη διαφορετικότητα.
- Να προβληματιστούν σχετικά με τις έννοιες: πατριωτισμός, εθνικισμός και σοβινισμός.
- Να ενθαρρυνθούν για την υιοθέτηση συμπεριφορών που προάγουν τις δημοκρατικές αξίες.
- Να αποκτήσουν συνείδηση της κοινωνικής και πολιτικής τους ευθύνης στη διατήρηση και υποστήριξη της ειρήνης.

**ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ
ΔΙΑΡΚΕΙΑ:**

2 διδακτικές ώρες.

**ΓΝΩΣΤΙΚΑ
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ
ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ
ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΜΕ
ΤΙΣ ΟΠΟΙΕΣ
ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ
ΣΥΝΔΕΘΕΙ:**

1. Ιστορία Γ΄ Γυμνασίου, Ενότητα 11, σελ. 38, «Τα επαναστατικά κύματα του 1830 και του 1848 στην Ευρώπη», Ενότητα 22, σελ. 66, «Τα Βαλκάνια των αλληλοσυγκρουόμενων εθνικών επιδιώξεων».
2. Νεοελληνική Γλώσσα Γ΄ Γυμνασίου, Ενότητα 3, σελ. 45, «Είμαστε όλοι ίδιοι. Είμαστε όλοι διαφορετικοί», Ενότητα 5, σελ. 87, «Ειρήνη – Πόλεμος», Ενότητα 6, σελ. 105, «Ενεργοί πολίτες για την υπεράσπιση οικουμενικών αξιών».
3. Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Β΄ Γυμνασίου, Άννα Φρανκ, Από το ημερολόγιο της Άννας Φρανκ, Χρ. Μηλιώνης, Το συρματοπλέγμα του αίσχους, Ηλ. Βενέζης, Επιστροφή του Ανδρέα, Μπ. Μπρεχτ, Για τον όρο «μετανάστες», Κ. Χαραλαμπίδης, Γλυκό του κουταλιού, Εντίτα Μόρρις, Τα λουλούδια της Χιροσίμα.
4. Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Α΄ Γυμνασίου, Δ. Σωτηρίου, Ταξίδι χωρίς επιστροφή.
5. Το εργαστήρι αυτό μπορεί να παρουσιαστεί ως εισαγωγικός προβληματισμός για τα επόμενα τρία εργαστήρια της εδώ παρουσιαζόμενης ενότητας «Εχθροί της δημοκρατίας: ο ναζισμός», αλλά μπορεί επίσης να παρουσιαστεί αυτόνομα ως συνοδευτικό κάθε πρωτοβουλίας ή σχολικής δραστηριότητας που σχετίζεται με θέματα ταυτότητας και διαφορετικότητας. Επίσης μπορεί να παρουσιαστεί στην αρχή της σχολικής χρονιάς ως βοηθητικό για την αλληλογνωριμία μεταξύ των μελών του σχολικού τμήματος και για τον προβληματισμό γύρω από τις στερεοτυπικές απόψεις, όχι μόνο για θέματα εθνικής ταυτότητας.

**ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ
ΜΕΣΑ:**

- Τρεις καρτέλες (δίνονται στο [ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α](#))
- Χαρτιά (κατά προτίμηση πέντε διαφορετικών χρωμάτων)
- Πέντε μεγάλοι φάκελοι (κατά προτίμηση πέντε διαφορετικών χρωμάτων)
- Σχολικός πίνακας
- Power point στον υπολογιστή (προαιρετικά)

ευνέχεια →

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Πρώτη διδακτική ώρα (1Χ45´)

Προσδιορισμός της ταυτότητάς μας, ανάδειξη των κοινών μας χαρακτηριστικών και προσδιορισμός της ταυτότητας της ομάδας (15 λεπτά)

Ο εκπαιδευτικός ανακοινώνει στους μαθητές ότι θα παίξουν ένα παιχνίδι με σκοπό να γνωρίσουν καλύτερα τον εαυτό τους και τους συμμαθητές τους και μοιράζει στην τάξη την καρτέλα 1 ([ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α](#)) με την οδηγία:

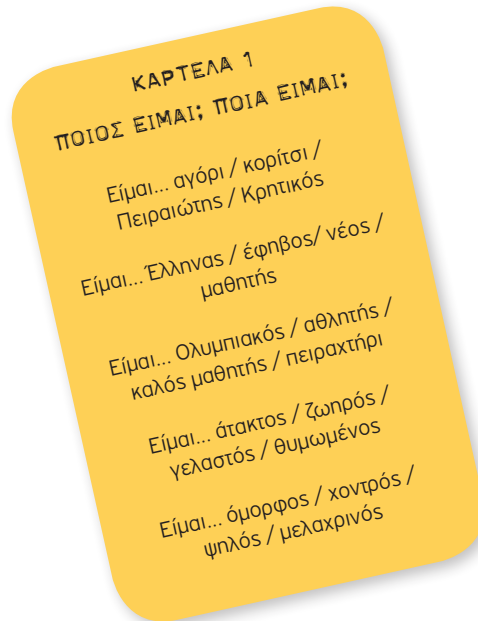
Σημειώστε τα πέντε πρώτα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς σας, του χαρακτήρα σας, του εαυτού σας γενικά που σας έρχονται στο μυαλό και σας εκφράζουν.

Μπορείτε να σημειώσετε και τα αυτονόητα (ας πούμε ότι είστε μαθητές ή μαθήτριες).

Με πέντε λέξεις προσπαθήστε να συστηθείτε, να παρουσιάσετε τον εαυτό σας σε κάποιον που δεν ξέρει τίποτε για σας.

Τι θα του λέγατε;

1

Οι μαθητές συμπληρώνουν την καρτέλα και ένας ένας σηκώνονται και παρουσιάζουν τον εαυτό τους στην τάξη.

Εναλλακτικά θα μπορούσαν και να ανταλλάξουν καρτέλες με τον διπλανό τους και να παρουσιάσει ο ένας τον άλλο. (Παράδειγμα: *Θα σας παρουσιάσω τον Χ. Είναι μαθητής, Πειραιώτης, Ολυμπιακός άτακτος και μελαχρινός.*)

Η παρουσίαση θα μπορούσε να πάρει και μορφή θεατρικής άσκησης, αν οι μαθητές είναι εξοικειωμένοι με τις τεχνικές του θεάτρου (γλώσσα σώματος, κίνηση, ένταση φωνής, κατεύθυνση ήχου,...).

Παράλληλα, ο κάθε μαθητής ακούγοντας την παρουσίαση συμπληρώνει την καρτέλα 2 ([ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α](#)) με τα κοινά στοιχεία και τις διαφορές που έχει με τους συμμαθητές του.

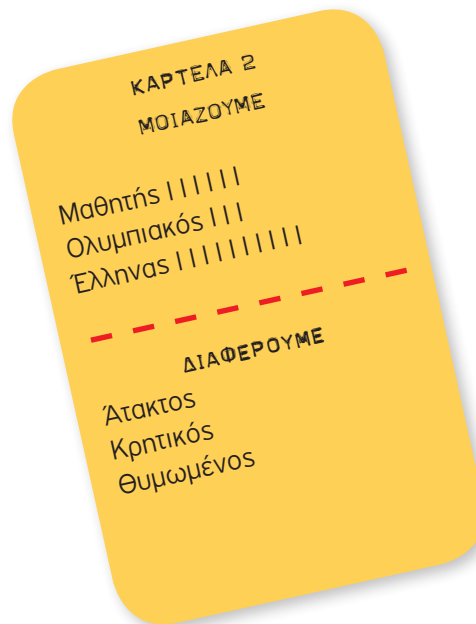
Πιο κάτω βλέπουμε παράδειγμα συμπληρωμένης καρτέλας, όπου φαίνεται πόσες φορές ένας μαθητής άκουσε και σημείωσε λέξεις-χαρακτηρισμούς κοινούς με τους συμμαθητές του και λέξεις-χαρακτηρισμούς που δεν ταιριάζουν με τον ίδιο.

συνέχεια →

Οι μαθητές παρουσιάζουν τα κοινά χαρακτηριστικά όπως τα σημείωσαν στην καρτέλα 2 (Μοιάζουμε) και ο εκπαιδευτικός εξηγεί στους μαθητές ότι αυτή η καρτέλα αποτελεί τώρα την ταυτότητα της τάξης, καθώς δίνει μια πολύ σαφή εικόνα των κοινών τους χαρακτηριστικών. Θα μπορούσε μάλιστα μια ομάδα μαθητών με καλλιτεχνικά ενδιαφέροντα να εμπνευστούν για να ζωγραφίσουν, να συνθέσουν ένα σύνθημα ή μια αφίσα που να αποτελεί το «σήμα κατατεθέν» του τμήματος.

Στο πλαίσιο της συζήτησης που ακολουθεί τον προσδιορισμό της ατομικής και συλλογικής ταυτότητας των μαθητών, ο εκπαιδευτικός εξηγεί στους μαθητές ότι η ταυτότητά μας είναι μοναδική αλλά αποτελείται από πολλά στοιχεία, κάποια από τα οποία είναι κοινά με τις ταυτότητες των υπολοίπων.

Επίσης ότι η ταυτότητά μας διαμορφώνεται και προσαρμόζεται, τα στοιχεία της γίνονται εμφανέστερα ή αφανέστερα ανάλογα με το περιβάλλον στο οποίο βρισκόμαστε. *(Όλοι είστε μαθητές στην τάξη, αλλά και όλοι γιοι και κόρες στο σπίτι σας. Αν βρεθείτε όμως σε ένα μαγαζί για να ψωνίσετε, είστε πρώτα από όλα πελάτες).* Επομένως, δεν είναι δυνατό να δίνουμε πάντα τις ίδιες απαντήσεις στην καρτέλα 1 και δεν θα έχει την ίδια ταυτότητα το διπλανό τμήμα αν κάνει την ίδια άσκηση, γιατί αποτελείται από διαφορετικά άτομα.

Προσδιορισμός εθνικών ταυτοτήτων στη στερεοτυπική τους διάσταση (10 λεπτά)

Στόχος της συγκεκριμένης δραστηριότητας είναι να αναδειχθούν οι στερεοτυπικές απόψεις που αφορούν τις εθνικές ταυτότητες καθώς και οι γενικεύσεις και οι προκαταλήψεις σχετικά με τον «άλλο», τον «ξένο». Για τον λόγο αυτό έχει επιλεγεί η τεχνική της ιδεοθύελλας (brain storming).

Οι εθνικότητες που έχουν επιλεγεί εδώ είναι ενδεικτικές. Ο εκπαιδευτικός δίνει σε όλους τους μαθητές πέντε κατά προτίμηση χρωματιστά χαρτιά, μισές σελίδες Α4, που έχει φέρει στην τάξη, και τους ζητάει να εργαστούν ως εξής²:

1. Σημειώστε στο κόκκινο (για παράδειγμα) χαρτάκι τη συνέχεια της φράσης: «Οι Έλληνες είναι...»
2. Σημειώστε στο κίτρινο (για παράδειγμα) χαρτάκι τη συνέχεια της φράσης: «Οι Αλβανοί είναι...»
3. Σημειώστε στο πράσινο (για παράδειγμα) χαρτάκι τη συνέχεια της φράσης: «Οι Άγγλοι είναι...»
4. Σημειώστε στο άσπρο (για παράδειγμα) χαρτάκι τη συνέχεια της φράσης: «Οι Αμερικανοί είναι...»
5. Σημειώστε στο μπλε (για παράδειγμα) χαρτάκι τη συνέχεια της φράσης: «Οι Πακιστανοί είναι...»

συνέχεια →

2. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να καθορίσει τις εθνικότητες με τις οποίες θα ήθελε να ασχοληθεί η τάξη του ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών του. Ωστόσο για την επιτυχή έκβαση της άσκησης θα πρέπει να αναζητήσει στο διαδίκτυο ή αλλού πληροφορίες σχετικά με τις εθνικότητες αυτές που να αντιστρέφουν τη στερεοτυπική αντίληψη και να αποδομούν τις επικίνδυνες γενικεύσεις, όπως γίνεται στο εργαστήριό μας σχετικά με τις εθνικότητες που παρουσιάζονται εδώ.

Ο εκπαιδευτικός υπαγορεύει διαδοχικά τις φράσεις που ζητά να συμπληρωθούν και καλεί κάθε φορά τους μαθητές, όπως φαίνεται πιο πάνω, να καταγράψουν όλοι τις απαντήσεις τους, διαδοχικά, σε ένα ορισμένου χρώματος χαρτί από αυτά που τους έχουν δοθεί. Προτού οι μαθητές κληθούν να συμπληρώσουν τα χαρτιά, ο εκπαιδευτικός τονίζει πως για να πετύχει η δραστηριότητα, πρέπει κάθε φορά, μόλις οι μαθητές ακούσουν τη φράση που έχουν να συμπληρώσουν, να καταγράφουν αμέσως τις πρώτες λέξεις ή φράσεις που τους έρχονται στο μυαλό χωρίς αυτολογοκρισία. Οι απαντήσεις θα είναι ανώνυμες, δεν θα βαθμολογηθούν και δεν υπάρχουν σωστές ή λανθασμένες απαντήσεις. Οι απαντήσεις συγκεντρώνονται, κατά εθνικότητα, σε πέντε αντίστοιχους φακέλους.

2

Οι μαθητές σε 5 λεπτά έχουν συμπληρώσει τα χαρτιά με τις απαντήσεις τους και τα έχουν τοποθετήσει στους κατά προτίμηση ίδιου χρώματος αντίστοιχους φακέλους. Στη συνέχεια χωρίζονται σε πέντε ομάδες (για τις ανάγκες του συγκεκριμένου εργαστηρίου) και κάθε ομάδα αναλαμβάνει να μελετήσει έναν από αυτούς τους φακέλους.

Θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε τα στοιχεία που εντοπίσαμε στην πρώτη δραστηριότητα με τις καρτέλες, προκειμένου να χωρίσουμε τους μαθητές σε ομάδες ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τα χαρακτηριστικά τους. *(Παρατήρησα ότι κάποιοι από εσάς υποστηρίζετε την ίδια ομάδα στο ποδόσφαιρο / ακούτε την ίδια μουσική / ... μπορείτε να ανήκετε στην ίδια ομάδα).*

Η σύγχυση ανάμεσα στο γεγονός και την άποψη είναι αιτία για τη δημιουργία στερεοτυπικών αντιλήψεων (20 λεπτά)

Ο διαχωρισμός του γεγονότος από την άποψη αποτελεί μια βασική και πρωταρχικής σημασίας ικανότητα για την ανάπτυξη ενός στοιχειώδους προβληματισμού σχετικά με το ζήτημα της διαφορετικότητας και ασκεί σε ένα πρώτο, αλλά πολύ καίριο επίπεδο, την κριτική σκέψη των μαθητών.

Για την επιτυχία της δραστηριότητας θα πρέπει ο εκπαιδευτικός να εξηγήσει στους μαθητές ότι το γεγονός αφορά κάτι που έχει συμβεί ή συμβαίνει αλλά δεν έχει αξιολογική κρίση ούτε υποκειμενικό σχόλιο, ενώ αντίθετα η άποψη είναι υποκειμενική θέση, τοποθέτηση σε ένα θέμα. Επίσης πρέπει να γίνει σαφές ότι η αντικειμενική άποψη δεν συνιστά γεγονός και ότι όλες οι στερεοτυπικές αντιλήψεις είναι αντικειμενικές (αφού γίνονται δεκτές από την πλειοψηφία) δεν αποτελούν όμως παρά απόψεις και όχι γεγονότα που ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. (Ως παράδειγμα αναφέρουμε το ότι ο *Αλβανός είναι κλέφτης*, είναι άποψη, αλλά το ότι είναι *γείτονας*, είναι γεγονός).

3

Κάθε ομάδα παίρνει έναν φάκελο από τους πέντε φακέλους της προηγούμενης δραστηριότητας και αναλαμβάνει να διαχωρίσει τα **γεγονότα** από τις **απόψεις**.

Για την εργασία αυτή χρησιμοποιείται η καρτέλα 3 (δίνεται στο [ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α](#)).

Δεύτερη διδακτική ώρα (1Χ45´)

Κάθε ομάδα παρουσιάζει την εργασία της για τη συγκεκριμένη εθνικότητα. Ο εκπαιδευτικός **α.** ελέγχει την ορθότητα των απαντήσεων, **β.** εξηγεί τις παρανοήσεις και τα λάθη των μαθητών στον διαχωρισμό γεγονότων και απόψεων, **γ.** συγκεντρώνει τις απόψεις που καταδεικνύουν τις στερεοτυπικές αντιλήψεις και **δ.** παρουσιάζει νέα στοιχεία που ανατρέπουν - αποδομούν τις απόψεις που έχουν καταγραφεί.

Χαρακτηριστικές ερωτήσεις (για τις οποίες δίνεται απαντητικό υλικό στο [ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β](#)).

1. Ποια ήταν η εικόνα του Έλληνα / Αλβανού/... που προέκυψε από την άσκηση; 2. Είναι πάντα έτσι; Υπάρχει περίπτωση να συμβαίνει στην πραγματικότητα κάτι τελείως διαφορετικό; 3. Μπορεί, *ας πούμε ο (κλέφτης) Αλβανός πριν από 150 χρόνια στην Ελλάδα να ήταν πολίτης με ίσα δικαιώματα*; 4. Μπορεί ο (βρώμικος) Πακιστανός να πήρε βραβείο ηρωισμού από την Ακαδημία.....;

Με αυτόν τον τρόπο οι μαθητές αντιλαμβάνονται πώς λειτουργούν οι στερεοτυπικές απόψεις, εντοπίζουν τις επικίνδυνες γενικεύσεις και καλλιεργούν τον σεβασμό στη διαφορετικότητα. Ουσιαστικά μαθαίνουν ότι κάθε εθνική ταυτότητα είναι άξια σεβασμού και ότι το γεγονός του ότι ανήκουμε σε ένα συγκεκριμένο έθνος δεν είναι το μόνο στοιχείο που μας συνδέει ή μας χωρίζει από τους ανθρώπους. Άλλωστε δεν είναι ένα στοιχείο που επιλέξαμε.

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

Για να ολοκληρωθεί το εργαστήρι αυτό και να επιτευχθούν οι στόχοι του, θα πρέπει ο εκπαιδευτικός να βοηθήσει τους μαθητές να διαχωρίζουν τις έννοιες έθνος / λαός / κράτος, πατριωτισμός / εθνικισμός / σοβινισμός (βλ. [Φάκελος για τον εκπαιδευτικό](#)), να αναγνωρίζουν τα στοιχεία που προσδιορίζουν την ταυτότητα του κάθε έθνους, να συνειδητοποιούν ότι οι εθνικές ταυτότητες διαμορφώνονται και προσαρμόζονται ανάλογα με τις συνθήκες (όπως και οι ατομικές) και τέλος να αντιλαμβάνονται ότι «οι άνθρωποι δεν είναι δέντρα» και ως εκ τούτου μετακινούνται, άρα η έννοια της «εθνικής καθαρότητας» είναι ουτοπική.

Όλα αυτά θεωρούνται απαραίτητα στοιχεία για να μπορέσει ο μαθητής να κατανοήσει τον εαυτό του και τους άλλους, άρα να κατανοήσει την Ιστορία, και κυρίως να συνειδητοποιήσει με ποιον τρόπο και πόσο εύκολα μπορεί μια ταυτότητα να μετασχηματιστεί σε «φωνική ταυτότητα», όπως λέει στο αντίστοιχο βιβλίο ο Αμίν Μασαλούφ.

συνέχεια

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α
[Καρτέλες](#)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β
[Αποδόμηση στερεοτύπων](#)